

РЕАЛІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ТОЧКИ ДОТИКУ З РЕАЛЬНІСТЮ

У статті розглянуто основні положення фінансової та соціальної політики, що набули чинності з початку поточного року. Зазначено, що складна соціально-економічна ситуація в Україні створює підґрунтя для пошуку оптимальних та ефективних шляхів формування економічної політики держави. Визначено, що економічна політика сучасної України характеризується ізо-праксизмом. Наголошено, що необхідність легалізації заробітної плати, виводу економіки з "тіні" є необхідним етапом розвитку економічної системи країни, однак обставини, що впливають на формування соціальної та фінансової сфер, мають неоднозначний характер.

Ключові слова: фінансова політика, податки, соціальна допомога, соціальна політика, прожитковий мінімум, соціальні товари, ЄСВ, суб'єкти господарської діяльності.

I. Вступ

Значний вплив на соціально-економічний розвиток економіки перехідного типу чинять завдяки важелям фінансової політики. За своєю кінцевою метою таке застосування має реалізовуватися для створення оптимальних умов для зростання виробництва та підвищення рівня життя населення. Однак формування та впровадження фінансової політики необхідно здійснювати з урахуванням інших заходів, що реалізують органи державної влади. Так, фінансова політика на практиці тісно пов'язана із соціальною політикою країни. Системність і комплексність заходів їх впровадження мають бути підґрунтям для забезпечення соціального захисту населення, нівелювати негативні наслідки від впливів екзогенних й ендогенних факторів, стимулювати розвиток виробництва, покращувати інвестиційний клімат.

Ґрунтовний аналіз теоретичних і практичних аспектів фінансової політики знаходимо в працях М. Карліна, Р. Копича, І. Лук'яненко, В. Мельника, В. Пасічника. Розробку рекомендацій стосовно підвищення ефективності податкової системи, що є складовою фінансової політики, відображено в дослідженнях В. Вишневецького, А. Гречко, О. Покатаєвої, А. Соколовської, Л. Тарангул, О. Тімарцева. Вплив податкової політики на економічний розвиток і соціальну сферу розглядали Л. Амбрик, І. Жмурко, А. Луцик, І. Лютий, В. Тропіна. Особливості формування бюджету країни відображено в працях Л. Андрущенко, А. Вдовиченка, В. Гейця, І. Луніної, А. Савченка. На необхідності координації фінансової та соціальної політики наголошено в наукових напрацюваннях Ю. Алескерової, І. Жмурко, М. Карліна, І. Кекіша, А. Крисоватого.

Приділення уваги українськими науковцями процесу розвитку фінансової та соці-

альної політики країни не створило умов для її успішної практичної реалізації. Прийняття рішень, що формують і регулюють їх сфери діяльності, стикаються з економічною та соціальною реальністю й створюють основу для проведення подальшого аналізу.

II. Постановка завдання

Метою статті є виявлення можливих наслідків впровадження соціальної та фінансової (насамперед, податкової, бюджетної) політики за умов динамічності нормативно-правової бази в цій сфері.

III. Результати

Початок 2017 р. ознаменувався набуттям чинності декількох законів, що мають суттєво впливати на соціально-економічний розвиток країни. Зокрема, Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 06.12.2016 р. № 1774-VIII [4], який зобов'язує суб'єкти підприємницької діяльності загальної, а також другої й третьої груп спрощеної системи оподаткування, з 01.01.2017 р. сплачувати єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ) у розмірі 704 грн щомісячно. А відсутність прибутку не є причиною для нездійснення відрахування. Для суб'єктів першої групи спрощеної системи оподаткування сума ЄСВ у місячному обсязі становить 352 грн [4].

І хоча єдиний соціальний внесок не входить до системи оподаткування, згідно із Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 08.07.2010 р. № 2464-VI [4], є обов'язковим платежем.

Фізичні особи – підприємці, які за наданими даними Державної служби статистики України є найбільшою групою суб'єктів підприємницької діяльності [2], відреагували миттєво. Так, за даними української аналітичної групи "Opendatabot", за період з 16.12.2016 р. по 27.01.2017 р. було ліквідовано 153 846 ФОП [12] (рис.).

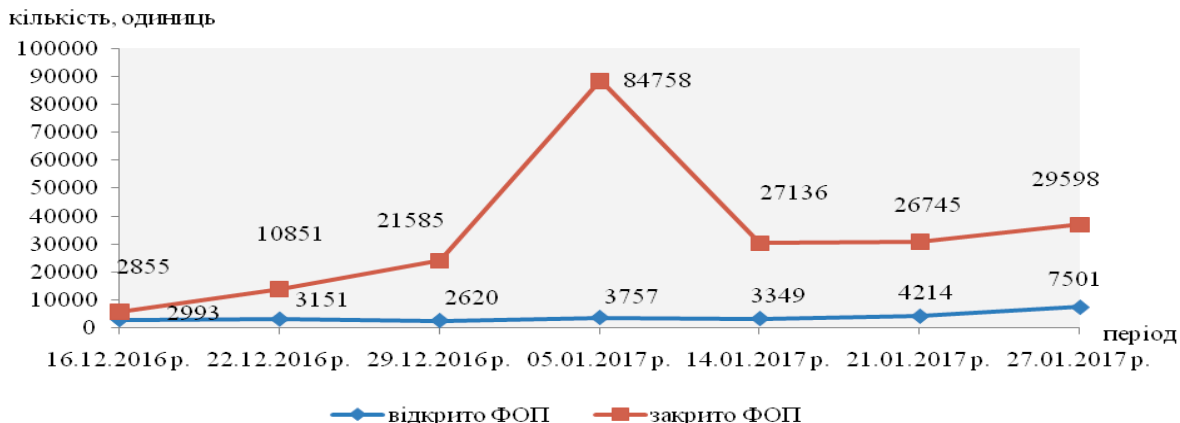

Рис. Динаміка реєстрації та припинення функціонування організаційної форми підприємницької діяльності ФОП з 16.12.2016 р. по 27.01.2017 р. в Україні [12]

За прогнозними даними інтернет-сервісу моніторингу реєстраційних даних українських компаній "Opendatobot", період активного закриття ФОП буде включно до квітня поточного року та становитиме більш ніж 200 000 [12].

Як було зазначено, найчисельнішою групою суб'єктів господарської діяльності в Україні є фізичні особи – підприємці (табл. 1). Питома вага в структурі організаційно-правової форми господарювання протягом 2010–2015 рр. коливалася від 77,16% (2013 р.) до 82,65% (2010 р.). Для малих

підприємств показник становив 16,36% (2010 р.) та 20,82% (2011 р.). Питома вага в структурі суб'єктів господарської діяльності середніх підприємств становила від 0,77% (2015 р.) до 1,26% (2012 р.).

Протягом 2011 р. кількість зареєстрованих фізичних осіб – підприємців зменшилася на 479 193 од., у 2012 р. – на 90 733 од. Протягом 2013 р. відбувся приріст на 93 551 од., 2014 р. – на 262 417 од., а в 2015 р. – на 39 718 од. Проте зміна кількості зареєстрованих підприємств 2010–2015 рр. – 174 240 од.

Таблиця 1

Відносні показники структури суб'єктів господарської діяльності протягом 2010–2015 рр.

Роки	Великі підприємства, %	Середні підприємства, %	Малі підприємства, %	Фізичні особи – підприємці, %	Разом, %
Відносні показники структури організаційно-правової форми господарювання					
2010	0,03	0,96	16,36	82,65	100
2011	0,04	1,22	20,82	77,92	100
2012	0,04	1,26	21,50	77,19	100
2013	0,04	1,10	21,71	77,16	100
2014	0,03	0,82	16,80	82,35	100
2015	0,02	0,77	16,60	82,60	100
Відносні показники структури зайнятих працівників					
2010	22,28	31,50	20,09	26,13	100
2011	24,09	32,00	20,58	23,33	100
2012	24,95	31,58	20,60	22,88	100
2013	24,50	30,96	20,67	23,87	100
2014	21,77	30,65	19,18	28,40	100
2015	20,89	31,84	19,27	28,00	100
Відносні показники структури обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг)					
2010	38,97	38,82	15,80	6,41	100
2011	42,26	38,25	14,46	5,03	100
2012	39,49	39,67	15,08	5,75	100
2013	39,62	38,36	15,46	6,56	100
2014	39,07	38,64	15,81	6,48	100
2015	36,95	39,03	16,87	7,15	100

Джерело: розраховано за даними [2] без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополь і частини зони проведення АТО.

Для кращого розуміння ролі ФОП у соціально-економічному розвитку країни розглянемо дані табл. 1. Питома вага великих підприємств у структурі організаційно-правової форми господарювання є незначною

та не характеризується суттєвими динамічними коливаннями: від 0,02% (2015 р.) до 0,04 % (2011–2013 рр.).

Найбільше працівників зайнято в роботі підприємств середньої величини: від 32%

(2011 р.) до 30,58% (2012 р.). Для фізичних осіб – підприємців ця величина становить від 22,88% (2012 р.) до 28,40% (2014 р.). Кількість зайнятих працівників на великих підприємствах коливається від 20,89% (2015 р.) до 24,95% (2012 р.). У забезпеченні роботи малих підприємств задіяно від 19,18% (2014 р.) до 20,67% (2013 р.) працівників від загального обсягу. Динаміка кількості зайнятих працівників відносно 2010–2015 рр. є негативною: для середніх підприємств зменшення становить 5780 тис. осіб, для малих підприємств – 29 427 тис. осіб, а для фізичних осіб – підприємців – на -174 240 тис. осіб.

За обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) великі підприємства є лідерами: протягом 2010–2015 рр. середній показник становив 39,39%. Проте середні підприємства реалізували продукцію з несуттєво меншою величиною – 38,8% у середньому. Представники малого підприємництва в середньому виробили 15,58% від загального обсягу реалізованої продукції чи/та наданих послуг, а фізичні особи – підприємці в середньому за 2010–2015 рр. забезпечували 6,23% ринку товарів і послуг.

Просліджується зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) відносно 2010–2015 рр. у номінальному вираженні: для середніх підприємств – на 772 400,5 млн грн, малих – на 368 845,7 млн грн, фізичні особи – підприємці реалізували товарів і послуг у 2015 р. на 167 055,1 млн грн більше, ніж у 2010 р.

Отже, завдяки набуттю чинності Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 06.12.2016 р. № 1774-VIII можливе сприяння зменшення кількості суб’єктів господарювання в Україні з подальшим впливом на зайнятість населення.

Однак основним прогнозованим наслідком є збільшення рівня безробіття в країні, посилення “тінізації” економіки, а відтак – зменшення податкових надходжень і збільшення обсягу соціальної допомоги по без-

робіттю. В разі розвитку за таким сценарієм через важелі фіскальної політики уряд буде змушений збільшувати величину соціальної допомоги на час, протягом якого вивільнені трудові ресурси зможуть знайти нові робочі місця. Проте за існуючих умов це буде вкрай важким завданням.

Набув чинності з початку поточного року і Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні” від 21.12.2016 р. № 1797-VIII, метою якого є створення привабливих умов для заохочення інвестиційного процесу через спрощення податкової системи, підвищення прозорості та якості адміністрування податків, ліквідацію поширених схем ухилення від оподаткування, усунення неузгодженостей [7].

Згідно із Законом України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році” від 20.12.2016 р. № 1791-VIII, з 01.01.2017 р. збільшилися податкові ставки на спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (п. 215.3.1, п. 215.3, ст. 215 ПК України), тютюнові вироби, тютюн та промислові заміники тютюну (п. 215.3.2, п. 215.3, ст. 215 ПК України), нафтопродукти, скраплений газ, речовини, що використовують як компоненти моторних палив, паливо моторне альтернативне (п. 215.3.4, п. 215.3, ст. 215 ПК України), підвищилися ставки екологічного оподаткування (п. 243.1, п.243.2, п. 243.3, п. 243.4, ст. 243 ПК України) тощо [6].

Наприклад, мінімальне акцизне податкове зобов’язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів у 2017 р. становить 596,05 грн проти 425,75 грн/1000 шт. (ст. 215.3.3 ПКУ) [6].

Також із початку 2017 р., згідно із ст. 7 Закону України “Про Державний бюджет України на 2017 рік” від 21.12.2016 р. № 1801-VIII [8], уряд збільшив прожитковий мінімум і мінімальну заробітну плату (табл. 2).

Таблиця 2

Період, роки	Мінімальна зарплата, грн	Прожитковий мінімум, грн		Період, роки	Мінімальна зарплата, грн	Прожитковий мінімум, грн	
		Працевдатне населення	Загальний показник			Працевдатне населення	Загальний показник
31.12.01	118,00	331,05	311,30	31.12.10	922	922	875
31.12.02	165,00	365,00	342,00	31.12.11	1004	1004	953
31.12.03	205,00	365,00	342,00	31.12.12	1134	1134	1095
31.12.04	237	386,73	362,23	31.12.13	1218	1218	1176
31.12.05	332	453	423	31.12.14	1218	1218	1176
31.12.06	400	505	472	31.12.15	1378	1378	1330
31.12.07	460	568	532	31.12.16	1600	1600	1544
31.12.08	545	669	626	01.01.17	3200	1600	1544
31.12.09	744	744	701	01.12.17	3200	1762	1700

Джерело: сформовано автором на основі [4].

Різне збільшення показників без суттєвого зростання виробництва та надання послуг може спровокувати напруження на ринку робочої сили. І як наслідок – створити

умови для вивільнення персоналу або його переведення на неповний робочий день. Отож де-факто спостерігається різновекторна спрямованість нововведень у сфері дія-

льності фіскальної та соціальної політики. Декларовані положення щодо створення умов розвитку економіки та забезпечення соціального захисту населення України стикаються з безпосередніми наслідками від їх утілення (що проілюстровано на рис.).

Крім того, 01.01.2017 р. закінчилося тестування пілотного проекту з дерегуляції цін на товари соціального значення. На початку квітня 2016 р. заступник міністра економічного розвитку і торгівлі України М. Нефьодов зазначив, що “[державне регулювання цін на соціальні товари] спотворює конкуренцію, руйнує виробництво, блокує інвестиції і призводить до росту цін.... В кінцевому результаті [це] шкодить представникам соціально незахищених верств населення...” [3]. Як результат, прийнято рішення про скасування обмежень щодо націнки виробника на продукти соціального значення та суттєво зменшити перелік товарів, на які встановлюється гранична торговельна націнка [10] строком на 3 міс., починаючи з 01.10.2016 р. [5].

За поданими висновками, призупинення державного цінового регулювання істотно не вплинуло на динаміку цін на ринку, а тому пілотний проект рекомендовано вважати успішно реалізованим [5].

Листопадом 2016 р. уряд прийняв рішення про зменшення обсягів фінансування деяких програм соціальної спрямованості, а саме: виплат матеріальної допомоги військовослужбовцям, звільненим з військової строкової служби в розмірі 38 947,6 тис. грн, фінансового забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду на суму 366 497,7 тис. грн, субвенцій на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в розмірі 63 562,1 тис. грн, забезпечення житлом осіб (інвалідів), які брали безпосередню участь в антитерористичній операції та/або в забезпеченні її проведення в обсязі 18 695,2 тис. грн [9].

Економічна система перебуває в постійному розвитку та динаміці. Фіскальна й соціальна політика в синергії повинні забезпечити нівелювання негативних наслідків ендогенних й екзогенних впливів на соціально-економічну систему України. Для цього необхідно стимулювати ділову активність, забезпечити сталість законодавства. Прем'єр-міністр України В. Гройсман зазначив, що основний напрям урядової діяльності повинен відповідати тезі: “Маємо створити такі умови, щоби бізнес був здатен до власного розвитку” [1].

Дійсно, формування умов для забезпечення безперервного та системного інноваційного процесу має бути пріоритетним напрямом урядових заходів. А це можливо за умови визнання, що розвиток економіки

ґрунтується на впровадженні інноваційної складової. І як зазначав Й. Шумпетер, основними інноваторами є суб'єкти підприємницької діяльності [11].

Фіскальна й соціальна політики мають забезпечити можливість формування зможного суспільства. А це можливо за умови впровадження дієвих і своєчасних заходів підтримки та стимулювання економічного зростання.

IV. Висновки

Координація, збалансування та прогнозування наслідків від реалізації реформ є основою формування ефективної економічної системи. Застосування інструментів фіскальної політики покликано, насамперед, стабілізувати, стимулювати ділову активність. Сприймання та її використання як механізму збільшення нахождень до дохідної частини бюджету призводить до формування напруження в соціальній сфері, спричинює еміграційні процеси, створює додаткове навантаження на видаткову частину бюджету в частині надання соціальної допомоги.

Список використаної літератури

1. Гройсман В. представив План пріоритетних кроків Уряду на 2016 рік: Наш головний пріоритет – забезпечити високий рівень життя людей. Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radakmu.org.ua/view/4061/>.
2. Економічна статистика. Діяльність підприємств. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.
3. Нефьодов М. Державне регулювання цін є пострадянським пережитком, якого треба негайно позбутися. Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України [Електронний ресурс] / М. Нефьодов. – Режим доступу: <http://www.radakmu.org.ua/view/4184/>.
4. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
5. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: Закон України від 20.12.2016 р. № 1791-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1791-19>.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>.

- zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1797-19/print1452671060563688.
8. Про Державний бюджет України на 2017 рік : Закон України від 21.12.2016 р. № 1801-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
 9. Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерством соціальної політики на 2016 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.11.2016 р. № 816-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/816-2016-%D1%80>.
 10. Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 1222 : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 р. № 656 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/656-2016-%D0%BF>.
 11. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й. А. Шумпетер ; пер. з англ. В. Старка. – Київ : Вид-во “Києво-Могилянська академія”, 2011. – 242 с.
 12. Opendatabot [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.com/for>.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017.

Морщ Я. И. Реализация фискальной и социальной политики Украины: точки соприкосновения с реальностью

В статье рассмотрены основные положения фискальной и социальной политики, вступившие в силу с начала текущего года. Отмечено, что сложная социально-экономическая ситуация в Украине создает основу для поиска оптимальных и эффективных путей формирования экономической политики государства. Определено, что экономическая политика современной Украины характеризуется изопраксизмом. Подчеркнуто, что необходимость легализации заработной платы, вывода экономики из “тени” является необходимым этапом развития экономической системы страны, однако обстоятельства, которые оказывают влияние на формирование социальной и фискальной сфер, имеют неоднозначный характер.

Ключевые слова: фискальная политика, налоги, социальная помощь, социальная политика, прожиточный минимум, социальные товары, ЕСВ, субъекты хозяйственной деятельности.

Morshch Ya. Implementation of Fiscal and Social Policy of Ukraine: Touch Points with Reality

The article considers the fundamental principles of fiscal and social policy, which came into force from the beginning of this year. It is noted that the complex social and economic situation in Ukraine creates the basis for the search for optimal and effective ways of forming the state's economic policy. It is determined that the economic policy of modern Ukraine is characterized by isopraxism.

The need for the legalization of wages, the withdrawal of the economy from the “shadow”, is an indispensable stage in the development of the country's economic system. However, the provisions that affect the formation of social and fiscal spheres are ambiguous. It is concluded that the main predicted result is an increase of the unemployment rate in the country, an increase in the “shadowing” of the economy, and, consequently, a decrease in tax revenues and an increase in the volume of unemployment benefits.

It is noted that it is the representatives of small and medium-sized business that provide quick reaction to the change in demand and supply in the market of goods and services, allows to satisfy the existing market needs in a relatively insignificant time, taking into account the current situation.

The forecast is made that in case of development in this scenario, through the levers of fiscal policy, the government will be forced to increase the amount of social assistance for the period during which the released labour resources can find new jobs. It is noted that under existing conditions this will be an extremely difficult task.

The article draws attention to the fact that public authorities implemented a pilot project to deregulate prices for goods of social significance. According to the results of the project, which started on 01.10.2016 and lasted for three months, the data obtained allowed the representatives of the commission to draw a conclusion on the expediency of abolishing state price regulation.

It is stated that under current conditions it is understandable that the government takes interest in developing and shaping of the mechanisms of fiscal and social policy to the realities of the conditions of the modern Ukrainian economy.

It is concluded that the process of forming an effective economic system and implementation of the current one is a painstaking and long process. It is noted that with the political will and activity of business entities to improve conditions creates a platform for further work in this direction.

Key words: fiscal policy, taxes, social assistance, social policy, subsistence level, social goods, UST (unified social tax), business entities.